

Helsinki 25.3.1981

No 1132/61 MMM 1979

Oikeuskanslerille

Viite Oikeuskanslerin kirje
n:o 995/21.2.1979 valtio-
neuvostolle

Asia Tenojoen kalastuspiirin
kalastussopimuksen ja
-säännön muuttamistarve

Oikeuskansleri on valtioneuvostolle 21.2.1979 lähettämässään kirjelmässä todennut, että Tenojoen kalastuspiirin kalastussäätöä koskevassa asiassa on oikeuskanslerille tehty vuoden 1979 alussa yhdeksän kantelua. Kantelut johtuvat lähinnä niistä muutoksista, joita Suomi ja Norja ovat 5.1.1979 sopineet tehtäväksi mainitusta kalastussäännöstä tehtyyn sopimukseen, jonka voimaansaattamista tarkoittava laki (285/79) annettiin 23.2.1979, ja sopimukseen liittyvään kalastussäätöön. Oikeuskansleri on lisäksi todennut kirjelmässään, että kantelukirjoituksissa on esitetty perusteltuja huomautuksia siitä, että sovitut muutokset kohdistuvat ankarasti muiden ohella myös saamelaisväestöön kuuluviin sellaisiin henkilöihin, joilla on kiinteän omaisuuden omistukseen perustuva kalastusoikeus Tenojoen kalastuspiirin vesialueilla, mutta jotka eivät vakinaisesti asu kalastuspiirin jokilaaksoissa. Lohen, meritaimenen ja meriraudun kalastamisen osalta näille henkilöille ollaan asettamassa niin suuria kalastusoikeutta koskevia rajoituksia, että tällaisten rajoitusten jatkuessa saatetaan joutua tilanteeseen, jolloin on katsottava, että hallitusmuodon 5 ja 6 §:ssä säädettyjä perusoikeuksia heidän osaltaan loukataan.

Edellä olevan perusteella oikeuskansleri on esittänyt valtioneuvostolle, että valtioneuvosto antaisi maa- ja metsätalousministeriön tehtäväksi vuoden 1979 aikana ja tarvittaessa edelleen vuoden 1980 aikana tutkia, onko kalastussäännön muutoksilla ollut sellaisia tosiasiallisia vaikutuksia, että muualla kuin Tenojoen kalastuspiirin jokilaaksoissa asuvien kalastusoikeuden omistajien osalta loukataan heidän niitä perusoikeuksiaan, joista on säädetty hallitusmuodon 5 §:ssä ja 6 §:n 1 momentissa. Tutkimuksen tultua suoritetuksi olisi hallituksen, jos siihen osoittautuu olevan aihetta, ryhtyvä tarvittaviin toimenpiteisiin kalastussäännön muuttamiseksi.

Maa- ja metsätalousministeriö antoi oikeuskanslerin edellyttämän tutkimuksen 4.5.1979 päivätyllä kirjeellään, selviteltyään eri vaihtoehtoja tutkimuksen suorittamiseksi, riista- ja kalatalouden tutkimuslaitoksen tehtäväksi. Riista- ja kalatalouden tutkimuslaitos on jo aikaisempina vuosina suorittanut Tenojoen lohikantoihin kohdistuvia tutkimuksia, joita on vielä tehostettu nyt kyseessä olevan kalastussopimuksen ja -säännön määräysten nojalla. Ministeriön aloitteesta Lapin läänin maanmittauskonttori laati tutkimuslaitoksen käyttöön selvityksen Tenojoen kalastuspiirin alueen kalastusoikeuden omistajista ja heidän asuinpaikoistaan.

Nyt kysymyksessä olevat kantelut kohdistuvat lähes yksinomaan kalastussäännön 2 ja 12 §:iin tehtyihin muutoksiin. Lohen, meritaimenen ja meriraudun kalastuksessa käytettäviä pyydyksiä koskevaa kalastussäännön 2 §:ää on muutettu siten, että Tenojoen kalastuspiirin jokilaaksoissa maa-alueita omistavat henkilöt, jotka ovat tämän omistusoikeutensa perusteella kalastukseen oikeutettuja, mutta jotka eivät asu vakinaisesti kalastuspiirin jokilaaksoissa, rinnastetaan urheilukalastajiin. Näin muodoin nämä henkilöt, joilla saattaa omistusoikeutensa perusteella olla oikeus pato- ja verkkokalastukseen, saavat käyttää lohen, meritaimenen ja meriraudun pyynnissä vain vapaa ja viehettä. Kalastussäännön 12 §:ään on lisätty määräys, jonka mukaan sellaisen veneen käyttö, joka ei kuulu kalastuspiirin jokilaaksoissa vakinaisesti asuvalle henkilölle, on kalastuksessa kielletty. Näiden muutosten tarkoituksena on toisaalta Tenojoen lohikantojen säilyttäminen ja lisääminen erityisesti huolehtimalla lohen pääsyn turvaamisesta mereltä aina yläjuoksulla sijaitseville kutupaikoille saakka. Toisaalta muutosten tarkoituksena on turvata Tenojoen kalastuspiirin jokilaaksoissa asuvien henkilöiden huomattavalta osalta lohenkalastukseen perustuva toimeentulo. Samalla on pyritty varaamaan kohtuullinen osa lohisaaliista urheilukalastajille. Muutosten tarkoituksena on myös ollut vaikuttaa rajoittavasti Tenojoen varrella tapahtuvaan, kiihtyvällä vauhdilla lisääntyvään maa-alueiden ostoon ja rakennustoimintaan.

Riista- ja kalatalouden tutkimuslaitos on koonnut muualla kuin Tenojoen kalastuspiirin jokilaaksoissa asuvien kalastusoikeuden omis-

tajien vahinkoja koskevien selvitysten pohjaksi luettelon asianomaisista henkilöistä ja yhteisöistä. Luettelossa on huomioitu erikseen paikkakunnalta muuttaneet henkilöt, jotka ovat saaneet kiinteistön perinnön kautta, sekä muualla asuvat, kiinteistön ostamalla hankkineet henkilöt. Tutkimus on suoritettu lähettämällä luettelossa mainituille henkilöille ja yhteisöille tiedustelulomake, jolla pyrittiin saamaan selville vuosien 1974-79 kalastusta koskevat tiedot. Näin saatuja tietoja täydennettiin vielä mahdollisuuksien mukaan henkilökohtaisilla haastatteluilla.

Tutkimuksessa on selvitetty erikseen verkkopyydysten käyttöön, kalastusaikaan sekä oman veneen käyttöön liittyvät kysymykset. Maa- ja metsätalousministeriö viittaa selvityksen yksityiskohtien ja numerotietojen osalta oheisena seuraavaan tutkimukseen ja sen liitteeseen.

Riista- ja kalatalouden tutkimuslaitos toteaa tutkimuksen yhteenvedossa seuraavaa:

"Yhteenvetona edellä olevasta voidaan todeta, että vuonna 1979 tehdyillä Tenojoen kalastussäännön muutoksilla on aiheutunut kalastusedun menetystä ja käytön vaikeutumista varsinkin Tenojoen jokilaaksossa syntyneille henkilöille, jotka ovat muuttaneet muualle ja joilla on perintönä saatu, tilalle kuuluva kalastusoikeus Tenojoessa.

Kalastusedun menetys kohdistuu erityisesti pato-, verkko- ja kulkutuspyyntiä harjoittaneisiin henkilöihin. Nämä kalastustavat uusi kalastussääntö kieltää muualla asuvilta. Paikkakunnalla syntyneitä kalastusoikeuden omistajia, muualle muuttaneita henkilöitä on kootun luettelon mukaan 312. Tehtyyn kalastustiedusteluun vastasi näistä 65 ja heistä 15 (23 %) oli harjoittanut kalastusta verkkopyydysillä. Näillä pyydyksillä saadun saaliin arvo oli keskimäärin vuoden 1979 hintatason mukaan laskien 3 276 markkaa. Kaksi henkilöä vastanneista ilmoitti saaneensa kalastuksesta myyntituloja.

Uistinpyyntiin on uusi sääntö vaikuttanut siten, että aikaisemman vuoden 1972 säännön voimassaollessa kalastusoikeuden omaavat muualla asuvat henkilöt ovat varsin yleisesti kalastaneet yli 10 vuorokautta. Uuden säännön määräykset ovat yksiselitteisemmät tässä suhteessa sallien vain 10 päivän pyynnin kaikille muualla asuville.

Veneen käytöstä on aikaisemmin ollut vallalla käytäntö, että Tenon jokilaaksoissa tilan omistaneet, muualla asuvat henkilöt eivät

ole maksaneet vuorokausimaksua oman veneen käytöstä. Uudessa säännössä muualla asuvilta kielletään selvästi oman veneen käyttö ja määrätään lisäksi kalastukseen käytettävät veneet rekisteröitäviksi ja vain paikkakunnalla vakinaisesti asuva voi rekisteröidä omistamansa veneen. Muualla asuvien kalastusoikeuden omaavien kalastukseen käyttämiä veneitä voidaan arvioida olleen vuonna 1978 noin 150 kpl.

Maa- ja metsätalousministeriön toimesta on selvitetty toisaalt Tenojoen kalastussopimukseen ja -sääntöön tehtyjen muutosten vaikutuksia Tenojoen lohikantoihin ja toisaalta eri intressipiirien suhtautumista muutoksiin. Sekä tutkijat että kalastuspiirin alueella, erityisesti joen yläjuoksulla asuvat lohenkalastajat ovat antaneet tukensa tehdyille muutoksille, joista on jo kahtena kesänä saatu myönteisiä kokemuksia. Erityisen positiivisena muutosten tuloksena pidetään sitä, että lohi on päässyt nousemaan entistä paremmin joen yläjuoksulle, millä on merkitystä sekä saaliiden tasaisemman jakautumisen että lohen kutualueiden tehokkaan käytön kannalta.

Tenojoen kalastuspiirin kalastussääntö on voimassa kolme vuotta kerrallaan, nykyinen sääntö vuoden 1981 loppuun. Tenojoen kalastussopimuksen soveltamisesta vuonna 1980 saatuja kokemuksia ja sopimuksen kehittämistarpeita käsiteltiin 15.12.1980 Rovaniemellä Suomen ja Norjan asiantuntijavaltuuskuntien välisissä keskusteluissa. Kokouksessa kävi ilmi, että kummassakin maassa ollaan tyytyväisiä voimassa olevaan sopimukseen ja ettei suurempia muutoksia sopimukseen tai kalastussääntöön ole tarpeen tehdä. Kokouksessa sovittiin kuitenkin lisäksi siitä, että muutostarpeiden käsittelyä jatketaan toukokuussa 1981 Suomen ja Norjan asiantuntijavaltuuskuntien neuvottelussa. Tällöin sovittavien muutosten osalta on tavoitteena niiden voimaantulo vuoden 1982 alusta lukien.

Tenojoen lohenkalastusta ja kalastusoikeuksia koskevaa, nyt kysymyksessä olevaa selvitystä laadittaessa ovat sekä poliisi- että maanmittausviranomaiset samoin kuin selvitystä suorittaneet tutkijatkin kiinnittäneet maa- ja metsätalousministeriön huomiota eräisiin lohenkalastusoikeuksia koskeviin, muualla maassa tuntemattomiin erityispiirteisiin.

Lohen, meritaimenen ja meriraudun kalastuksessa käytettävät patopaikat ovat tiloille kuuluvia kartoitettuja oikeuksia, joiden lukumäärä ei lisäännä tiloja ositettaessa. Sen sijaan tiloille kuulu-

vien verkkokalastusoikeuksien osalta on saatujen selvitysten mukaan omaksuttu varsin omalaatuinen käytäntö, jonka mukaan tilalle kuuluva verkonkäyttöoikeus siirtyy tilaa jaettaessa yhtä laajana uudelle tilalle alkuperäisen oikeuden säilyessä kantatilalla. Tämä menettely poikkeaa täysin siitä muualla maassa noudatettavasta periaatteesta, jonka mukaan tilan kalastusoikeus määräytyy sen manttaalin suuruuden mukaan. Tenojoen vesistössä tällainen käytäntö on johtanut verkkopyynnin niin suureen lisääntymiseen, että muodostaa jo nyt uhkan lohikannoille. Norjalaiset ovatkin sopimusneuvottelujen yhteydessä kiinnittäneet vakavaa huomiota suomalaisten verkkopyynnin laajuuteen ja esittäneet sitä rajoitettavaksi. Maa- ja metsätalousministeriö pitää tärkeänä, että Tenojoen kalastuspiirin kalastusoikeudet selvitetään perusteellisesti ja tulee antamaan maanmittausviranomaisten tehtäväksi tämän selvityksen suorittamisen.

Maa- ja metsätalousministeriö ilmoittaa edellä olevan perusteella käsityksensä, että vuonna 1979 Tenojoen kalastussopimukseen ja -sääntöön tehdyt muutokset ovat Tenojoen lohikantojen kehityksen ja paikkakunnan väestön toimeentulon kannalta johtaneet positiivisiin tuloksiin ja siten vastanneet hyvin niille asetettuja tavoitteita. Riista- ja kalatalouden tutkimuslaitoksen tutkimus osoittaa kuitenkin, että edellä tarkoitettut muutokset ovat jossakin määrin aiheuttaneet kalastusedun menetyksiä ja käytön vaikeutumista varsinkin Tenojoen kalastuspiirin jokilaaksoissa syntyneille henkilöille, jotka ovat muuttaneet muualle ja joilla on perintönä saatu, tilalle kuuluva kalastusoikeus Tenojoessa. Ministeriö katsoo, että näiden henkilöiden aseman parantamiseksi olisi syytä selvittää, tarpeen vaatiessa yhdessä norjalaisten kanssa, mahdollisuudet kalastussopimuksen ja -säännön muuttamiseksi siten, että näiden henkilöiden verkkopyyntien ja oman veneen käyttöä koskevat asuinpaikasta johtuvat rajoitukset poistettaisiin. Maa- ja metsätalousministeriö tulee samankaltaisesti aloittamaan yhdessä maanmittausviranomaisten kanssa tutkimuksen, jonka tarkoituksena on selvittää Tenojoen kalastuspiirin

alueella tiloille ja kalastusoikeuden omistajille kuuluvien verkon-
käyttöoikeuksien lukumäärä ja laajuus.

Ministeri

Veikko Saarto

Nuorempi hallitussihteeri

Raimo Ruokonen

LIITTEENÄ jäljennös riista- ja kalatalouden tutkimuslaitoksen
lausunnosta